

DRS. F. A. BREKELMANS

De oude dorpsschool van Princenhage

Achter het priesterkoor der oude Sint-Martinuskerk in Princenhage - die sedert 1961 grondig gerestaureerd wordt - staat een vervallen gebouw. Het is gelegen aan het paadje, dat van Dreef naar Doelen loopt en het grenst aan de begraafplaats.

De ouderdom ervan wordt duidelijk aangegeven op een zwart steentje in noordelijke zijgevel dat het jaartal 1646 draagt. Het pand bezit geen uit- of inwendige versieringen, doch de goede proporties, het lange zadeldak en de fraaie steensoort geven het een bijzonder cachet en een oud-Brabantse allure. Het maakt een onmisbaar onderdeel uit van de entourage der oude dorpskerk. Mede door dit huis ligt de kerk in een omgeving, die nog de romantische sfeer bezit van een oud dorpskerkhof".

Wenigen zullen vermoeden, dat hierin tweehonderd jaar lang de Princenhagse dorpsschool gevestigd is geweest. Zoals in de middeleeuwse steden gebruikelijk was, waren ook in de dorpen kerk en school nauw met elkaar verbonden. Zelfs werd het onderwijs vaak door clerici gegeven. Aldus was het ook in Princenhage.

Reeds in 1597 blijkt de school gelegen te zijn 'onder den thooren'. Er werd toen een lemen vloer in gelegd, een timmerman plaatste nieuwe kozijnen en maakte een stoel voor de meester'. Enkele jaren later werden aan dit bouwwerk eenendertig Denemarkse 'maetdelen' verwerkt. De gevel, die vermoedelijk van leem was, is toen 'gestijft'. De onderwijzer scheen ook in de school te wonen, want in 1605 is sprake van een 'slapshoek' voor de meester".

Denkelijk is dit simpel gebouwtje geen lang leven beschoren geweest, want toen in 1646 op last van Frederik Hendrik de huidige Dreef moest aangelegd worden, bleek er een nieuwe (overigens weinig solide) dorpsschool aan de andere kant van de kerk op het tracé van de ontworpen dreef te staan; zij werd om die reden afgebroken".

De dorpsrekening over 1645 vermeldt de aankoop van eiken- en vurenhout te Dordrecht 'tot opbouwinge van de nieuwe schole, mits d'oude seer vergaen ende verrot was ende dyck vermits het setten ende trecken van de nieuwe dreef moeste afgebrocken worden'. Verder werd anderhalve dag arbeidsonbezold 'voort slechten van de graven achter het kerkhof, daar men de nieuwe schole setten soude; mede van de werf te maecten. . .'. Ook waren er leveranties van pannen, vorsten en pluizen, waaruit blijkt, dat nu inderdaad een meer duurzaam pand werd gesticht".

Over de indeling van het gebouwtje valt iets op te maken uit een 'bericht' van schout en schepenen van Princenhage op een rekest van de protestantse schoolmeester en kostver Jan Frederik Osman, in 1770 gericht aan de Domeinraad van Prins Willem V.

Het gebouwtje bestond toen uit 'een magnifiek schoolvertrek, eene groote benedecamer (met planken vloer - dit was kennelijk iets bijzonders!) en een opperkamer; ieder afzonderlijk met eene behoorlijke slaapplek off bedstede voorzien. . .', benevens een kookkeuken. Verder was er een zolder met drie afgesloten slaapplekken alsmede een planken vertrekje, waarin een bedstede was geplaatst. Tenslotte was het huis, aldus Osman, 'voor geen der geringste schoolhuysen der Baronie gereputeert'.

In zijn rekest had Osman verzocht hem toestemming te verlenen op dorpskosten een kamertje aan het schoolhuis te laten bouwen om ruimte te scheppen voor het houden van kostkinderen. Hij stelde zich dus voor om in dit kleine schoolhuis een soort kostschool op te richten.

Het dorpsbestuur had hiertegen bezwaren ten eerste, omdat het huis door de bouw van een nieuw aanhangsel zou bezwijken, en ten tweede omdat de financiën van het dorp deze last niet konden dragen. Vermoedelijk is Osmans plan dan ook niet doorggegaan. Rond 1790 werd het oude schooltje te klein. Het dorpsbestuur bestemde het 8 oktober 1791 uitsluitend tot onderwijzerswoning. Het onderwijs zou voortaan gegeven worden in de twee tegen de kerk aangebouwde secretariële lokalen die door de bouw van het nieuwe raadhuis vrij kwamen. Het duurt echter nog tot 1794, eer schoolmeester Zeylman permissie kreeg het schoolvertrek voor eigen gebruik in te richten".

Tot in de negentiende eeuw ging de Princenhagse jeugd - jongens en meisjes - hier school. In 1829 werd tenslotte voldaan aan de behoefte aan een ruimer, frisser en beter gestueerd pand, waarvoor de gemeente reeds in 1820 en 1828 grond had gekocht. Naar plannen van de Bredase architect P. J. van den Kieboom, stichtte het gemeentebestuur een nieuwe school aan de Dreef, in het verlengde der parochiekerk, zodat A. J. van der Aa in 1843 kon getuigen: 'In de laatste jaren is hier mede een zeer doelmatig ingerichte dorpsschool gebouwd'. Nog in hetzelfde jaar openden de zusters van Etten hier een bijzondere school voor meisjes", waarna de gemeenteschool bezocht werd door jongens en niet-katholieke meisjes. De oude dorpsschool bleef nog tot woonhuis bestemd en werd later als barak voor lijdens aan besmettelijke ziekten ingericht. Daarna deed zij tot in de laatste oorlog dienst als brandspuithuis. Later is het perceel aan het kerkbestuur verkocht, dat het tot troepenhuis der verkenners bestemde".

Bij het uitwerken van de plannen tot restauratie van de kerk wordt mede overwogen of aan het oude dorpsschooltje nog herstel zal worden verricht. Het is te hopen dat deze overwegingen tot een positief resultaat zullen leiden, want dit bescheiden maar welplekend bouwwerk is het enige nog in stand gebleven dorpsschooltje uit de tijd van de Republiek in deze contreien.